

УДК 378.1:355

**ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ В УМОВАХ ВИЩОГО
ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

© Міршук О.Є.

Національна академія Національної гвардії України

Інформація про автора:

Міршук Олексій Євгенович: ORCID: 0000-0003-1871-5453; mirshuk23@ukr.net; старший викладач кафедри військового навчання та виховання; Національна академія Національної гвардії України; пл.Повстання, 3, м. Харків, 61001, Україна.

У роботі наведені результати опитувань слухачів і викладачів магістратури військово-соціального управління щодо їх обізнаності у питаннях, пов'язаних із формуванням педагогічної компетентності офіцера. За результатами проведених наукових досліджень з'ясовані шляхи удосконалення підготовки магістрів військово-соціального управління в сучасних умовах. Окремий акцент зроблено на перспективних напрямках підвищення кваліфікації викладачів. Дослідження проводилось на базі Національної академії Національної гвардії України за підтримки інформаційно-аналітичного відділу Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України.

Ключові слова: вищий військовий навчальний заклад, магістр військово-соціального управління, опитування слухачів магістратури, педагогічна компетентність, педагогічна підготовка.

Міршук А.Е. «Педагогические аспекты подготовки магистров в условиях высшего военного учебного заведения о материалам научных исследований»

В работе приведены результаты опросов слушателей и преподавателей магистратуры военно-социального управления по поводу их осведомленности в вопросах связанных с формированием педагогической компетентности офицера. По результатам проведенных научных исследований определены пути усовершенствования подготовки магистров военно-социального управления в современных условиях. Отдельный акцент сделан на перспективных направлениях повышения квалификации преподавателей. Исследование проводилось на базе Национальной академии Национальной гвардии Украины при поддержке информационно-аналитического отдела Харьковского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины.

Ключевые слова: высшее военное учебное заведение, магистр военно-социального управления, опрос слушателей магистратуры, педагогическая компетентность, педагогическая подготовка.

A. Mirshuk «Pedagogical Aspects of Masters' Training in a Higher Military Educational Institution Based on Scientific Research»

The paper provides the results of the surveys carried out among the faculty and students in MS programs in military and social management as to their knowledge of the matters related to shaping of a officer's pedagogical competence. The results of the conducted scientific research provide an insight into ways to improve the training of masters in military and social management under the current circumstances. Special focus is done on promising directions of qualification increase of teachers. The research was carried out at the National Academy of the National Guard of Ukraine with the assistance of the Information-Analytical Department of Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the Office of the President of Ukraine.

Key words: higher military educational institution, master in military and social management, pedagogical competence, pedagogical training, survey of MS students.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Поліпшення якості вищої військової освіти є однією з актуальних проблем розвитку професійної педагогіки в контексті викликів сучасної громадської й військово-політичної ситуації в Україні. У науковій літературі іде активне обговорення формування спеціальних компетентностей випускників ВНЗ, в тому числі і ВВНЗ у межах відповідних компетентнісних моделей. Педагогічна підготовка випускників магістратури ВВНЗ саме і передбачає формування спеціальної педагогічної компетентності. Для того, щоб з'ясувати їх відношення до формування цієї компетентності і стан певних показників, що входять до її складу, нами було проведене дослідження, матеріали якого висвітлені у цій роботі. Вивчалася також точка зору викладачів (в тому числі і викладачів магістратури) ВВНЗ на зазначену проблему. Проведене дослідження дозволить внести необхідні корективи у зміст магістерських програм ВВНЗ України і стратегію підвищення кваліфікації викладачів, що забезпечують навчальний процес.

Аналіз досліджень та публікацій.

У низці наукових робіт доведено, що педагогічна підготовка майбутнього офіцера Збройних сил є важливою складовою його загальної підготовки. Наприклад, Л.Лур'є, розглядаючи роль освіти в реформуванні армії, наголошує, що армія – це глобальна освітня система. Чисельні зміни в ній прямо чи побічно обумовлені якістю військової підготовки, необхідністю вести будівництво збройних сил на випередження, поєднуючи досягнення різних наук, технічного прогресу і культури. У цьому контексті він зазначає, що складним завданням нашого часу є об'єктивна діагностика достеменного стану справ. Реформи армії і освіти, які народжуються в різних міністерствах, повинні мати не тільки однакову направленість, а й взаємо посилювати одна одну. Автор наголошує, що військова педагогіка зіткнулася сьогодні з виключно складними проблемами формування особистості військовослужбовця в процесі його професійної діяльності. Він підкреслює, що армія повинна спиратися у своєму розвитку на військову освіту, яка є лідером за всіма напрямками педагогічної активності в порівнянні з світовими державами. Військове навчання повинно ставити надзавдання – масову освіту на основі найкращих концептуально-методологічних підходів, що забезпечать світове лідерство всієї системи підготовки військових спеціалістів[7].

На винятковій важливості проблеми підготовки військових кадрів акцентує увагу Д. Єндовицький, розглядаючи цю проблему в контексті організації військової підготовки в класичному ВНЗ [2]

О. Івашенко, розглядаючи психолого-педагогічну підготовку фахівців пожежно-рятувальної служби на основі аналізу відповідних досліджень, визначає показники психолого-педагогічної готовності фахівців до роботи у надзвичайних ситуаціях та узагальнює показники професійної адаптації майбутніх фахівців. Він пише, що психолого-педагогічна підготовка рятувальників у межах ВНЗ покликана розв'язувати такі завдання: організація і здійснення заходів, спрямованих на розвиток професійно важливих якостей фахівців МНС; навчання навичків надання екстреної психолого-педагогічної допомоги; періодичні обстеження фахівців для оцінювання розвитку професійно-важливих якостей; розробка і здійснення заходів профілактики небажаних наслідків, пов'язаних із професійною діяльністю; сприяння швидкій адаптації рятувальників до обстановки в зоні надзвичайної ситуації тощо. Автор наголошує, що формування готовності фахівця пожежно-рятувальної служби можливе за умов професійного відбору та психолого-педагогічної підготовки, що здійснюється в загальноосвітніх закладах та ВНЗ. Значна увага в дослідженні О.Івашенко приділяється підготовці особистості до перебування в умовах військово-організованих закладів [4].

На важливості педагогічної підготовки викладачів і студентів ВВНЗ наголошує О.Воскрекасенко, розглядаючи процес адаптації іноземного курсанта до освітнього процесу ВВНЗ. Він вказує, що воєнний навчальний заклад – це особливий варіант організації навчально-виховного процесу, який передбачає суміщення навчання, виховання і військової служби. Автор також акцентує увагу на необхідності проведення психолого-педагогічного

аналізу причин низької успішності і відрахування іноземних курсантів, а також розробці рекомендацій щодо підвищення успішності в майбутньому [1].

Важливим аспектом професійної підготовки майбутніх випускників магістратури ВВНЗ є рівень педагогічної компетентності професорсько-викладацького складу.

Розглядаючи поліпшення педагогічної підготовки викладачів вищої школи, слід звернути увагу на роботу А.Коржуєва та ін., в якій розглядається педагогічна рефлексія як компонент безперервної освіти викладачів вищої школи. Він вказує, що безперервна освіта викладача – як формальна, так і інформальна потребує від нього включення в багатовимірне поле рефлексії різних смислових структур, що знаходяться в основі педагогічної діяльності. Однією з форм такої рефлексії є попередній аналіз, який орієнтовано на пошук теоретичних і метатеоретичних підстав необхідного в освітньому процесі педагогічного знання, на обґрунтування підходів, принципів і методик, які з них витікають і використовуються в практиці навчання. А.Коржуєв вказує на необхідність вести мову про рефлексію викладачем можливого (проспективного) і того, що вже пройдений (ретроспективного) маршруту самоосвіти [5].

Значну допомогу при ретроспективній особистісній рефлексії може надати розгляд галузей педагогічної науки, які представляють найбільшу складність при засвоєнні, а також проведення зіставного аналізу особистих стратегій оволодіння педагогічними практиками і стратегіями, які вибирали однокурсники і колеги педагога [6].

Розглядаючи питання педагогічної підготовки як майбутніх так і діючих викладачів ВВНЗ, заслуговує на увагу досвід США, де створена ґрунтовна система тестування педагогічної компетентності викладачів. Для діагностики різних аспектів діяльності педагогів, зокрема педагогічної компетентності, використовуються різні тести. Кожен штат має свої тести оцінювання педагогічної компетентності викладачів і самостійно визначає прохідні бали на обіймання викладацьких посад [3].

Проведений нами аналіз свідчить про посилення уваги науковців до формування педагогічної компетентності у випускників магістратури, які мають військову освіту, що обумовлено реаліями сьогодення. Значна увага приділяється також поліпшенню педагогічної компетентності викладачів ВВНЗ, в тому числі і засобами рефлексії.

Слід наголосити також на тому, що кількість робіт на зазначену тематику в російськомовних джерелах у порівнянні з україномовними суттєво збільшилася протягом останніх років, що свідчить про послідовну політику будівництва збройних сил в тому числі і через поліпшення військової освіти. Це відповідно веде до висновку про термінову необхідність поліпшення наукового забезпечення військової освіти в Україні, чому і присвячені окремі положення представленої нижче роботи.

Постановка завдання. Метою цієї роботи є теоретичний аналіз матеріалів, отриманих під час проведення опитування слухачів магістратури і викладачів Національної академії Національної гвардії України щодо їх обізнаності у питаннях, пов'язаних із формуванням педагогічної компетентності в процесі навчання в ВВНЗ та з'ясування існуючих тенденцій для удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління.

Виклад основного матеріалу.

У процесі підготовки цієї роботи в межах реалізації інформаційного компонента дослідження нами було опитано 76 магістрів Національної академії Національної гвардії України. Крім того, опитуванню підлягали викладачі НАНГУ, в тому числі ті, що викладають в магістратурі (всього 51 особа).

Усі опитані слухачі магістратури мали вік понад 26 років. 5,3% опитаних отримали рівень бакалавра, 80,3% - спеціаліста, 14,5% – магістра за іншими напрямками підготовки. Переважна більшість слухачів магістратури – 98,6% мали стаж військової служби понад 10 років.

Слід наголосити, що слухачі магістратури показали досить високі показники щодо ознайомлення із працями педагогів у сфері загальної педагогіки, дидактики, теорії виховання (70–71%). Для порівняння слід сказати, що аналогічні показники у курсантів, що

навчаються за бакалаврськими програмами не перевищують 48%, а по окремих напрямках (дистанційна освіта, методика педагогічних досліджень тощо) – 3%.

Зауважимо, що більшість слухачів магістратури вивчали певні курси з педагогіки під час отримання базової освіти – 84%. Разом із тим, більшість із опитаних вказала, що навчальний курс з педагогіки задовольнив їх тільки на 50–75%, для 28,1% цей показник не досяг 50%.

Важливою складовою професійної освіти є володіння сучасними педагогічними технологіями. Опитування показало, що певну інформацію з цього питання мали 78,4% респондентів. Взагалі абсолютна більшість опитаних слухачів магістратури вважає необхідним викладання у ВНЗ педагогічних дисциплін – 85,3%. Разом із тим, визначаючись серед дисциплін, які вони бажали б прослухати крім традиційної педагогіки вищої школи і основ теорії виховання, пріоритет отримали: «Квалітологія» – 71,83% (49,3% опитаних взагалі не знайомі із цією наукою), «Основи тестології» – 49,3%, «Управління якістю освіти» – 38%.

Основою сучасної професійної освіти є компетентнісний підхід. Це відображено як у Європейській рамці кваліфікацій так і в Національній рамці кваліфікацій України, інших нормативних документах і наукових дослідженнях. Дослідження показало, що тільки 17,6% слухачів знали що таке компетентнісний підхід в освіті. Абсолютна більшість – 73% відмітили своє повне не знання цього питання, а – 9,5% вагалися із відповіддю. 86,9% опитаних не змогли відповісти в чому різниця між компетентністю і компетенцією.

Позитивним є те, що слухачі магістратури показали досить високу обізнаність щодо спеціальних компетентностей, що повинні бути сформовані у випускника магістратури – 79,7%. Разом із тим, більшість із них мають досить приблизне розуміння компетентнісної моделі випускника магістратури ВНЗ. Її уявляють собі тільки 13,3% опитаних.

Слухачі магістратури значну увагу приділяють питанням якості освіти, однак змогли визначити термін «Якість освіти» – 37,3% респондентів. 57,3% опитаних вважають себе спроможними розробити факторно-критеріальну модель оцінювання певного освітнього процесу, 60% орієнтуються в питаннях освітнього моніторингу. Разом із тим 78,7% висловили побажання прослухати курс з проблем оцінювання якості освіти для поглиблення своїх знань.

Абсолютна більшість слухачів (88%) висловилися за проведення педагогічної практики для слухачів магістратури. Це обумовлено ще й тим, що 82,4% слухачів не виключають можливості продовження своєї службової кар'єри як викладача ВНЗ. Для порівняння у курсантів, що навчаються за бакалаврськими програмами, він складає всього 40,6%.

Як уже наголошувалося вище нами було опитано викладачів Національної академії Національної гвардії України. Стаж педагогічної і військової служби у більшості опитаних перевищує 10 років – 87%.

Більшість викладачів знайомі з роботами із загальної педагогіки – 70,6%, дидактики – 74,5%, теорії виховання 70,6%. У той же час низькі показники (від до 4%) в ознайомленні з роботами із дистанційної освіти, ІКТ в освіті, методики педагогічних досліджень тощо. Наведені показники є приблизно такими ж як і у слухачів магістратури НАНГУ.

Викладачі НАНГУ висловили побажання прослухати такі предмети: «Міжнародні порівняльні дослідження» – 58,8%, «квалітологія» – 35,3%, «Управління якістю освіти» – 29,4%.

61,5% опитаних викладачів вказали, що вони знайомі із сучасними педагогічними технологіями. Разом із тим при конкретизації питання 86,3% опитаних мали певні проблеми із наданням відповіді. Аналогічний результат отримано і щодо спроможності реалізовувати викладачами компетентнісний підхід в процесі навчання. Так, наприклад, 64,3% викладачів вважають себе готовими до реалізації компетентнісного підходу, розуміються на ньому, і готові назвати ключові компетентності, хоча 84,3% не готові назвати різницю між компетентностями і компетенціями. 73,7% викладачів вважають, що їх

ЗМІСТ ОСВІТИ

рівень підготовки дозволяє сформулювати компетентності випускника магістратури, але тільки 19,6% опитаних можуть назвати структурні складові компетентності.

Спроможними створити компетентнісну модель магістра-випускника вважають себе тільки 55,6% опитаних викладачів.

Певні проблеми у професорсько-викладацького складу є і з знанням основних підходів до забезпечення якості освіти. Визначення терміну «Якість освіти» змогли надати 82,4% опитаних. Значно менше респондентів володіють методиками оцінювання освітніх проектів і програм – 34%. Тільки 33% викладачів знали, що вивчає наука «квалітологія». 10,2% вважають себе спроможними розробити факторно-критеріальну модель оцінювання певних процесів в освіті. Тільки 21,6% опитаних спроможні надати визначення терміну освітній моніторинг. 10,6% викладачів вказали, що вони готові до проведення моніторингу якості освіти.

У процесі подальшої роботи із слухачами магістратури і в межах реалізації рефлексивного компоненту дослідження нами було запропоновано слухачам магістратури військово-соціального управління оцінити по 10 бальній шкалі окремі елементи їх спроможності викладати у вищій школі. Опитування було проведене на початку навчання в магістратурі і напередодні випуску. Отримані результати наведені нами у таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнені результати рефлексивного компоненту дослідження щодо окремих аспектів педагогічної підготовки магістрів НАНГУ (за 10-бальною шкалою)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Знання Вами нормативно-правової бази забезпечення навчального процесу.										
На початку навчання	1,3	4,0	2,7	12,0	48,0	26,7	4,0	1,3	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	0	0	17,3	61,3	16,0	5,3	0
2. Знання Вами закономірностей навчання.										
На початку навчання	0	8	40,0	36,0	14,7	1,3	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	0	0	38,7	42,7	17,3	1,3	0
3. Знання Вами принципів навчання.										
На початку навчання	1,3	6,7	32,0	42,7	14,7	1,	1,2	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	0	0	6,7	29,3	62,7	1,3	0
4. Знання Вами методів навчання.										
На початку навчання	2,7	8,0	20,0	46,7	13,3	9,3	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	0	0	2,7	18,7	36,0	34,7	8,0
5. Знання Вами форм організації навчального процесу.										
На початку навчання	5,3	2,7	33,3	28,0	25,3	5,3	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	0	0	4,0	12,0	13,3	36,0	34,7
6. Спроможність Вами провести лекцію.										
На початку навчання	5,3	29,3	36,0	12,0	5,3	8,0	4,0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	4,0	10,7	45,3	20,0	20,0	0	0
7. Спроможність Вами провести лабораторне заняття.										
На початку навчання	0	8,0	48,0	25,3	16,0	2,7	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	0	9,3	46,7	32,0	9,3	2,7	0
8. Спроможність Вами провести практичне заняття.										
На початку навчання	0	6,7	33,8	41,9	14,9	2,7	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	0	16,0	24,0	40,0	16,0	4,0	0
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9. Спроможність Вами провести семінар.										
На початку навчання	0	4,0	13,3	14,7	30,7	28,0	9,3	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	4,0	9,3	9,3	37,3	38,7	1,3	0

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10.Спроможність Вами провести індивідуальне навчальне заняття.										
На початку навчання	0	65,3	20,0	12,0	2,7	0	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	2,7	9,3	42,7	34,7	6,7	2,7	0	1,3
11.Спроможність Вами провести консультацію.										
На початку навчання	2,7	4,0	25,3	17,3	37,3	13,3	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	0	2,7	4,0	13,3	17,3	29,3	33,3
12.Спроможність Вами керувати курсовою роботою.										
На початку навчання	70,7	24,0	1,3	1,3	2,7	0	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	4,0	9,3	49,3	25,3	6,7	0	0	2,7	2,7
13.Спроможність Вами керувати підсумковою бакалаврською/магістерською роботою.										
На початку навчання	82,7	14,7	2,7	0	0	0	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	22,7	41,3	24,0	9,3	2,7	0	0	0	0
14.Спроможність Вами використовувати ІКТ у викладацькій діяльності.										
На початку навчання	2,7	0	2,7	4,0	24,0	42,7	18,7	5,3	0	0
Наприкінці навчання	0	2,7	2,7	0	2,7	4,0	0	26,7	49,3	12,0
15.Спроможність Вами підготувати науково-методичний комплекс дисципліни (НМКД).										
На початку навчання	82,7	5,3	1,3	10,7	0	0	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	17,3	60,0	10,7	8,0	4,0	0	0	0
16.Оцініть свою загальну компетентність як викладача вищої школи.										
На початку навчання	0	0	28,0	38,7	20,0	13,3	0	0	0	0
Наприкінці навчання	0	0	0	0	6,7	10,7	62,7	20,0	0	0

Аналіз наведених результатів свідчить про наявність певної позитивної динаміки щодо педагогічної підготовки магістрів військово-соціального управління. Це стосується перш за все ознайомлення з нормативно-правовою базою забезпечення навчального процесу, знання закономірностей, принципів і методів навчання, форм організації навчального процесу. Разом із тим значно нижчими є показники, пов'язані з реалізацією випускниками магістратури військово-соціального управління різних форм навчання на практиці. Так, наприклад, 60% опитаних слухачів на момент випуску з магістратури оцінюють свою спроможність провести лекцію показником, який не перевищує 6 балів (на момент вступу таких було 96%). Особливо це стосується індивідуальної роботи з потенційними об'єктами навчального процесу (на момент вступу – 85,3% нижче 3 балів, на момент випуску – 54,7% нижче 5 балів) і спроможністю керувати підсумковою бакалаврською/магістерською роботою (відповідно на момент вступу – 100% нижче 3 балів, на момент випуску – 87,9% нижче 5 балів). На момент вступу – 86,7% оцінювали свою загальну компетентність як викладача вищої школи до 5 балів включно. На момент випуску ситуація поліпшилась, але для 80% випускників не перевищувала 7 балів.

Висновки. У результаті аналізу результатів опитувань слухачів магістратури та викладачів Національної академії Національної гвардії України, ми можемо зробити наступні висновки:

1. Педагогічна підготовка є важливою складовою професійної підготовки майбутнього випускника магістратури ВВНЗ. Слухачі магістратури є достатньо мотивованими щодо набуття ними відповідної педагогічної компетентності.

2. Важливим аспектом підготовки магістрів в умовах ВВНЗ є модернізація навчальних планів і програм щодо вивчення основ компетентнісного підходу, квалітології, тестології, основ управління якістю, методики викладання у вищій школі тощо.

3. Більшість викладачів потребує поліпшення педагогічної компетентності у процесі підвищення кваліфікації в контексті застосування сучасних підходів до навчання.

4. Матеріали рефлексивного компонента дослідження свідчать про необхідність застосування в магістратурі педагогічних технологій, спрямованих на поліпшення

спроможності випускників щодо реалізації різних форм навчання в їх практичній діяльності.

5. Результати дослідження, проведеного на базі Національної академії Національної гвардії України, частково відображають загальний стан педагогічної підготовки у ВВНЗ України і можуть використовуватися для подальшого удосконалення вищої військової освіти.

6. Рекомендувати введення тесту професійної педагогічної компетентності при призначенні викладачів у ВВНЗ України.

7. Подальше поліпшення вищої військової освіти потребує подальших системних досліджень щодо процедури і динаміки формування окремих компетентностей у межах компетентнісної моделі магістра в умовах ВВНЗ.

Перспективи подальших досліджень. До перспективних напрямів досліджень даної проблематики ми відносимо розгляд питань застосування наскрізних технологій формування педагогічної компетентності магістрів ВВНЗ. Важливим аспектом є напрацювання рекомендацій для керівництва ВВНЗ України щодо подальшого поліпшення якості вищої військової освіти.

Список використаних джерел

1. Воскрекасенко О. А. Адаптація іностраних курсантов к образовательному процессу военного вуза / О. А. Воскрекасенко // Высшее образование в России. – 2013. – № 7. – С. 136–140.
2. Ендовицкий Д. А. Проблемы и перспективы развития военного образования в классическом вузе / Д. А. Ендовицкий // Высшее образование в России. – 2012. – № 4. – С. 25–32.
3. Зварич І. Тестування педагогічної компетентності викладачів США / І. Зварич // Вища освіта України. – 2012. – № 4. – С. 92–99.
4. Іващенко О. Психолого-педагогічна підготовка фахівців пожежно-рятувальної служби / О. Іващенко // Вища освіта України. – 2012. – № 1. – С. 106–112.
5. Коржуев А. В. Педагогическая рефлексия как компонент непрерывного образования преподавателя высшей школы / А. В. Коржуев, В. С. Бабаскин, А. Р. Садыкова // Высшее образование в России. – 2013. – № 7. – С. 77–81.
6. Корчажкіна О. М. Построение рефлексивной модели современного учителя / О. М. Корчажкіна // Педагогика. – 2012. – № 3. – С. 65–70.
7. Лурье Л. И. Реформа армии начинается с образования / Л. И. Лурье // Педагогика. – 2012. – № 6. – С. 33–39.

References

1. Voskrekasenko, OA 2013, 'Adaptacija inostrannyh kursantov k obrazovatel'nomu processu voennogo vuza', *Vysshee obrazovanie v Rossii*, no. 7, pp. 136-140.
2. Endovickij, DA 2012, 'Problemy i perspektivy razvitiya voennogo obrazovanija v klassicheskom vuze', *Vysshee obrazovanie v Rossii*, no. 4, pp. 25-32.
3. Zvarych, I 2012, 'Testuvannya pedahohichnoyi kompetentnosti vykladachiv SShA', *Vyshcha osvita Ukrainy*, no. 4, pp. 92-99.
4. Ivashchenko, O 2012, 'Psyholoho-pedahohichna pidhotovka fakhivtsiv pozhezhno-ryatuval'noyi sluzhby', *Vyshcha osvita Ukrainy*, no. 1, pp. 106-112.
5. Korzhuev, AV 2013, 'Pedagogicheskaja refleksija kak komponent nepreryvnogo obrazovanija prepodavatelja vysshej shkoly', *Vysshee obrazovanie v Rossii*, no. 7, pp. 77-81.
6. Korchazhkina, OM 2012, 'Postroenie refleksivnoj modeli sovremennogo uchitelja', *Pedagogika*, no. 3, pp. 65-70.
7. Lur'e, LY 2012, 'Reforma armii nachinaetsja s obrazovanija', *Pedagogika*, no. 6, pp. 33-39/

Стаття надійшла до редакції 30.08.2015р